

Նարինե ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան
manukyannarine@ysu.am

ԱՆԱՎԱՐՏ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ՈՉ ԿԱՆԽԱՄՏԱԾՎԱԾ ՆԵՐԻՄԱՍՏԻ ԿՐՈՂՆԵՐ

Սույն հոդվածում ոչ կանխամտածված ներիմաստի արտահայտմանը բնորոշ լեզվական կառույցների շարքից քննության են առնվում անավարտ նախադասությունները: Հաշվի առնելով անավարտ կառույցներում թե՛ բառային, թե՛ իմաստային բացթողումներ ունենալու հանգամանքը՝ անդրադարձ է կատարվում անավարտության կառուցվածքային դրսևորումներին՝ ամբողջությամբ և մասնակիորեն արտաբերված նախադասությունների շրջանակներում: Ոչ կանխամտածված ներիմաստի հնարավորինս ճիշտ ընկալման համար անհրաժեշտ է անավարտ նախադասության կառույցում որոշակի իմաստային լրացումներ կատարել՝ այն հավելելով լեզվական միավորներով, ինչի համար շեշտը դրվել է անավարտ կառույցների վերականգնման և այն զեղչված կառույցներից տարբերակելու առանձնահատկությունների վրա:

Բանալի բառեր. ներիմաստ, անավարտ նախադասություն, զեղչված նախադասություն, համատեքստային անավարտություն, իմաստային անավարտություն, խոսքային մտադրություն

Օժտված լինելով լեզվական միավորներով արտահայտվելու՝ խոսելու բացառիկ շնորհով՝ բանական էակը՝ մարդը, անհիշելի ժամանակներից հղկել է և դեռ շարունակում է վերանայել և որոշակի մշակումների ենթարկել խոսքակառուցման «արվեստը»: Հակիրճ խոսքով ավելին հայտնելու և այդպիսի խոսքից ավելին քաղելու ունակությունն ու խոսքում դիտավորություններ և ոչ դիտավորություններ նկատելու կարողությունը՝ մարդկանց «պարտադրեցին» ավելի հետևողական լինել խոսքն արտաբերելիս և ընկալելիս: Խոսքարտաբերման գործընթացում յուրաքանչյուրիս բնորոշ վերոնշյալ ունակությունների կիրառումը հիմք հանդիսացավ խոսքում կանխամտածված և ոչ կանխամտածված ներիմաստների տարբերակման և իմաստային ու կառուցվածքային մակարդակներում որպես լեզվական երևույթ դիտարկման համար:

Ոչ կանխամտածված ներիմաստի արտահայտմանը բնորոշ լեզվական կառույցների շարքին է դասվում *անավարտ նախադասություն* (incomplete sentence) հասկացությունը, որն ուսումնասիրվել է մի շարք լեզվաբանների կողմից /Արրահամյան, 1992; Banfield, 1982; Hurford, 1994; Garner, 2001; Barber, 2006/: Ըստ ընդհանուր սահմանման՝ *անա-*

վարտ է համարվում այն նախադասությունը, որտեղ առկա է թե՛ բառային, թե՛ իմաստային բացթողում: Այսինքն, նախադասության իմաստը լիարժեք ընկալելու համար անհրաժեշտ է կառույցում որոշակի իմաստային լրացումներ կատարել՝ այն հավելելով որոշ լեզվական միավորներով:

Հարկ է նկատել, որ անավարտ նախադասությունները երկիմաստ և զեղչված կառույցների նման կարող են արտաբերվել կանխամտածված և ոչ կանխամտածված:

Փաստական նյութի ուսումնասիրությունը մեզ բերեց այն եզրահանգման, որ ոչ կանխամտածված ներիմաստի դիտարկման շրջանակներում անավարտ նախադասությունների շարքում կարելի է դասել անավարտության հետևյալ դրսևորումները.

1. *Ամբողջությամբ արտաբերված կառույցները*, որոնց լիարժեք ընկալման համար անհրաժեշտ է խոսքը լրացնել որոշակի միավորներով: Այսպիսի կառույցները երկակի դրսևորում ունեն: Մի դեպքում անավարտության «կրողներ են» անցողական բայերը (transitive verbs), որոնք իրենց բնույթով կարող են գործածվել և՛ ուղիղ խնդրի առկայությամբ, և՛ առանց դրա /Edisteo, 2005: 2/: Հարկ է նկատել, որ առանց ուղիղ խնդրի գործածվելիս այս նախադասությունները քերականորեն սխալ չեն: Դրանք քերականորեն ավարտուն նախադասություններ են, սակայն իմաստային առումով ամբողջական չեն և խոսակցին հավելյալ տեղեկատվություն է անհրաժեշտ խոսողի միտքն ընկալելու համար: Դիտարկենք հետևյալ օրինակը.

A. I saw Hawkins a day or so ago.

B. **What happened?**

A. Nothing. I certainly didn't want to say anything and he didn't want to talk about it. (Clavell, 261)

What happened? հարցական նախադասությունն իր բնույթով անավարտ է, քանի որ նրա իմաստն ամբողջությամբ ընկալելու համար որոշակի լրացումներ են անհրաժեշտ: Անավարտությունը լրացնելու համար կառույցը կարելի է տարբեր կերպ մեկնաբանել՝ *What happened to him?*, *What happened when you saw him?*, *What happened when you met each other?* և այլն, այսինքն՝ հարցից ելնելով կարելի է ենթադրել այն հնարավոր ներակայված շարունակությունը, որն անհրաժեշտ է խոսակցին հարցի նպատակը հասկանալու համար:

Մյուս կողմից անավարտ կարելի է համարել այն նախադասությունները, որոնք չունեն անցողական բայ, քերականորեն ավարտուն են, սակայն խոսակցի համար խոսողի նկատի ունեցած իմաստը ընկալելի չէ: Օրինակ.

A. What happens in the wild?

B. **In the wild?**

A. When they breed in the wild. When they make a nest.

B. Oh, they can't do that. None of our animals is capable of breeding. (Crichton, 108)

Տվյալ օրինակում խոսակիցը չի ընկալում, թե խոսողն ինչ նկատի ունի *What happens in the wild?* նախադասությամբ: Ուստի հարցի միջոցով փորձում է ճշտել խոսողի խոսքի իմաստը՝ հարցական շարադրմամբ կրկնելով նրա խոսքի՝ իր համար անհասկանալի հատվածը:

2. Երկխոսության *խոսող մասնակցի* (մասնակիցների) կողմից, առանց հատուկ պլանավորման կամ մտադրությունների, որոշակի լեզվական (անակնկալ տեղեկատվության, հարց և այլն) կամ արտալեզվական գործոնների կամ երևույթների պատճառով (ծայներ, աղմուկ, հույզեր և այլն) կիսատ արտաբերված նախադասությունները.

A. I've always thought a hotel ought to offer optional small animals. You ever notice how a hotel room feels so lifeless?

B. **Yes, but ... well, I don't see how I could ... There are surely health regulations or something ... complications, paperwork, feeding all those different ... and allergies, of course many guests have ...**

A. Oh, I understand, I understand. (Tyler, 150)

Տվյալ հարց-պատասխան երկխոսության մեջ խոսակիցը, խոսողի հարցին պատասխանելիս, անավարտ է թողնում իր խոսքում ասվող ասույթները՝ անգիտակցաբար ներակայելով այն իմաստները, որոնք խոսողը բառացիորեն չի կարողանա վերականգնել: Այսպիսի դեպքերում խոսողն իր խոսքային մտադրությունները հայտնում է խոսքի վերաշարադրման միջոցով, իսկ անավարտ նախադասության ներիմաստները հիմնականում հնարավոր է հասկանալ վերաշարադրված նախադասություններից:

3. *խոսակցի կամ այլ անձի կողմից* որոշակի պատճառներով՝ երկխոսության գործընթացն արագացնելու, խոսողի խոսքի նկատմամբ անտարբերության և այլն, ընդհատված նախադասությունները.

A. Would you ever think of moving in with us? Or we could move in with you, either way you preferred.

B. With me? **But my sister and my ...**

A. I'm talking about your house. (Tyler, 208-209)

Վերոնշյալ օրինակում խոսակիցը, հասկանալով խոսողի կողմից իր խոսքի սխալ ընկալումը և խուսափելով ավելորդ երկարաբանությունից, ընդհատում է խոսողին՝ ներակայելով չարտաբերված միավորների արտահայտած իմաստները:

Անավարտ նախադասության չարտաբերված միավորների վերականգնվելու հատկությունը և զեղչված նախադասության կառույցի անավարտությունը որոշակի ընդհանրություններ են ստեղծում զեղչման և անավարտության միջև: Անհերքելի է, որ և՛ զեղչված, և՛ անավարտ նախադասություններում գոյություն ունի «չարտաբերված» անդամի

բացակայություն: Սակայն, հարկ է հիշատակել, որ *զեղչման դեպքում անավարտությունը վերագրվում է միայն կառույցին և բացակայող անդամը չի ազդում նախադասության իմաստի վրա, իսկ անավարտ նախադասություններում անավարտությունը վերագրվում է մտքին և որոշ միավորների ենթադրելի վերականգնումը կարող է հանգեցնել իմաստի փոփոխության:*

Ջ.Լայնզը գտնում է, որ թեև զեղչված նախադասություններն ունեն *քերականական կառուցվածքի անավարտություն*, դրանք կարելի է համարել ավարտուն նախադասություններ՝ նախորդող կամ միևնույն կառույցից լրացվելու հատկության շնորհիվ /Lyons, 1968: 175-178/: Անավարտ նախադասություններում առկա է *համատեքստային* կամ *իմաստային անավարտություն*, այսինքն, խոսքի իմաստը մասամբ ներակայվում է, ինչի պատճառով էլ խոսքի ընկալումը չի կարող լիարժեք լինել: Այս դեպքում բացակայող միավորները հնարավոր չէ լրացնել նախորդող կամ միևնույն կառույցի միավորներից:

Հարկ է նկատել, որ, ի տարբերություն զեղչված նախադասություններում բացակայող միավորների արտահայտած ներիմաստի՝ անավարտ կառույցներում ներակայված իմաստները ճշգրտորեն վերականգնել հնարավոր չէ: Դրանք, ներակայման այլ ձևերի նման մեկնաբանվում են համատեքստի օգնությամբ, այն էլ ենթադրությունների տեսքով: Հաջորդիվ ներկայացվող օրինակում առկա են և՛ զեղչված, և՛ անավարտ կառույցներ:

A. There was a man at Positano who threatened to tell him. If there were money in it, he would have told him by now.

B. But you haven't heard from Calitri.

A. No. **But he could be biding his time.**

B. **For what?**

A. **Revenge.**

B. **What sort of revenge?**

A. I don't know. (West, 233)

Ակնհայտ է, որ *But he could be biding his time* կառույցն անավարտ նախադասություն է, քանի որ այստեղ խոսքի իմաստը լիարժեք ընկալելու համար որոշակի լրացման կարիք կա: Ուստի երկխոսության զարգացման ընթացքում խոսակիցը իր հարցերին տրվող պատասխանների օգնությամբ փորձում է լրացնել իմաստային բացը: For what? հարցի *for* նախդիրը վկայում է, որ խոսակիցն իր հարցին նախորդող անավարտ կառույցում ներակայվող իմաստի մեկնաբանության տարբերակները կառուցում է *but he could be biding his time for ...* հենքային կառույցի հիման վրա՝ անհրաժեշտ լրացումները կատարելով ենթադրություններից, և ոչ թե նախորդող նախադասություններից: *For what, revenge, what sort of revenge* ասույթները զեղչված կառույցներ են: Դրանք բառացիորեն վերականգնելի են համատեքստում առկա այլ նախադասութ-

յուններից, ինչպես օրինակ՝ *For what could he be bidding his time? / He could be bidding his time for revenge. / What sort of revenge could he be bidding his time?:*

Ի տարբերություն անավարտ նախադասությունների, որտեղ ընկալման համար իմաստային առումով որոշակի բաց կա՝ զեղչված կառույցներն ամբողջությամբ իրականացնում են հաղորդակցության նպատակը, քանի որ հեշտությամբ ընկալվում և վերականգնվում են: Հատկանշական է, որ լեզվաբանության մեջ հաճախ զեղչված նախադասությունը համարվում է անավարտ նախադասության տեսակ կամ հենց անավարտ նախադասություն, քանի որ զեղչված միավորները, ինչպես արդեն նշվել է, ևս բացակայում են արտակա կառույցից /Barber, 2006; Carberry, 1990; Lyons, 1968; etc./:

Հիմք ընդունելով զեղչման և երկիմաստության արտահայտման առանձնահատկությունները՝ կարծում ենք, անավարտ նախադասություններում ամփոփված ներիմաստը զեղչման և երկիմաստության ներիմաստների պես պետք է դիտարկել լեզվական և խոսքային մակարդակներում: Եթե խոսքային մակարդակում անավարտ կարող ենք համարել ընդհատված կամ կիսատ արտաբերված նախադասությունները, լեզվական մակարդակում, կարծում ենք, անավարտություն են արտահայտում այնպիսի անցողական բայերը, որոնք կարող են իրենցից հետո պահանջել կամ չպահանջել խնդիր կամ խնդրի լրացում կամ այն նախադասությունները, որոնք անգամ համատեքստում ամբողջովին չեն իմաստավորվում:

Այսպիսով, երկխոսության շրջանակներում ոչ կանխամտածված ներիմաստի առաջացմանը բնորոշ լեզվական կառուցվածքային ձևերի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ոչ կանխամտածված ներիմաստի դեպքում ներիմաստի մեկնաբանությունը, թեև զեղչման դեպքում կատարվում է բառացիորեն, իսկ անավարտ կառույցների դեպքում ենթադրելի տարբերակների շնորհիվ, այնուամենայնիվ, չի շրջանցում իրական իմաստի դիտարկումը: Այսինքն, կարող ենք ասել, որ ոչ կանխամտածված ներիմաստի դեպքում ենթադրելի տարբերակները, սուբյեկտիվ գործոնի բացակայության շնորհիվ, ավելի քիչ են, իսկ չսխալվելու հավանականությունը՝ ավելի մեծ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աբրահամյան Ս.Գ. Հայոց լեզու. շարահյուսություն, Երևան, «Լույս» հրատ., 1992:
2. Banfield A. Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction. Boston: Routledge and Kegan Paul, 1982.

3. Barber A. Co-extensive Theories and Unembedded Definite Descriptions // Elugardo R., Stainton R.J. (eds.) *Ellipsis and Nonsentential Speech*. Netherlands: Springer, 2006.
4. Carberry S. Plan Recognition in Natural Language Dialogue. USA: MIT Press, 1990.
5. Edisteo B.B. English Communication Arts (Part I). Philippines: Katha Publishing Co., 2005.
6. Garner B.A. A Dictionary of Modern Legal Usage. Oxford: Oxford University Press, 2001.
7. Hurford J.R. Grammar: a Student's Guide. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
8. Lyons J. Introduction to Theoretical Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
9. Clavell J. King Rat. USA: Dell Publishing Co., 1962.
10. Crichton M. Jurassic Park. USA: New York, 1972.
11. Tyler A. The Accidental Tourist. New York: Berkley books, 1978.
12. West M.L. The Shoes of the Fisherman. USA: Dell Publishing Co., 1963.

Н. МАНУКЯН – Непреднамеренная имплицитность в неполных предложениях. – Целью данной статьи является исследование неполных предложений в английском диалоге с точки зрения преднамеренности и непреднамеренности порождения имплицитного значения. Полные и неполные грамматические структуры рассматриваются как виды неполных предложений и способы передачи непреднамеренной имплицитности в речи. В статье также представлены различия между неполными и эллиптическими предложениями.

Ключевые слова: имплицитность, неполное предложение, эллиптическое предложение, контекстуальная неполнота, смысловая незавершенность, вербальное намерение

N. MANUKYAN – Unintentional Implicit Meaning in Incomplete Sentences. – The paper studies incomplete sentences as one of the linguistic structures conveying unintentional implicit meaning. The research mainly deals with the examination of fully or partially uttered structures of incomplete sentences in dialogues, thus decoding and interpreting the possible versions of implicit meaning. Also, an attempt is made to point out the differences of incomplete and elliptical sentences. The specific feature of incomplete sentences is the omission of both semantic and verbal components, that is what makes them differ from elliptical sentences.

Key words: implicit meaning, incomplete sentence, elliptical sentence, contextual incompleteness, semantic incompleteness, verbal intention